สัมภาษณ์พิเศษ

ดร.วิรไท สันติประภพ

ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

การเตรียมพร้อม “คนไทย” สำหรับโลกยุคใหม่

ดร.วิรไท สันติประภพ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นนักเศรษฐศาสตร์มหภาคและผู้เชี่ยวชาญด้านการเงิน การวางนโยบายเศรษฐกิจ ธุรกิจธนาคารพาณิชย์ และตลาดทุน โดยเริ่มทำงานในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ต่อมาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย พ.ศ. 2540 ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้อำนวยการร่วม สถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจ กระทรวงการคลัง นอกจากนี้ ยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และผู้บริหารระดับสูงของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สำหรับ**ด้านกิจกรรมเพื่อสังคม** ท่านเป็นกรรมการและเหรัญญิกของมูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ กรรมการบริหารหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และกรรมการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์

ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ อาทิ คณะกรรมการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย และตั้งแต่ปี 2560 ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานสภาที่ปรึกษาแห่งเอเชีย (Asian Consultative Council) และประธานกลุ่มธรรมาภิบาลของธนาคารกลาง (Central Bank Governance Group) ของธนาคารเพื่อการชำระหนี้ระหว่างประเทศ (Bank of International Settlement)

ทีมงานวารสารฯ ได้มีโอกาสสัมภาษณ์ท่านถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ เพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมบนฐานของความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนของประเทศ ดังนี้

สัมภาษณ์และเรียบเรียงโดย กลุ่มงานประชาสัมพันธ์

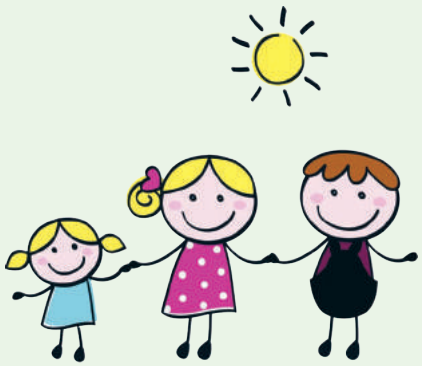

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทย 2 ระดับ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มองได้ใน 2 ระดับ **ระดับที่ 1 ระดับมหภาค** พิจารณาทิศทางโครงสร้างของสังคมไทยในอนาคตเพื่อวางแผนทรัพยากรมนุษย์ในภาพใหญ่ **ระดับที่ 2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยึดคนไทยเป็นตัวตั้ง** โดยการมองคนไทยแต่ละคนว่า ควรจะมีคุณสมบัติและคุณลักษณะอย่างไรในโลกยุคใหม่ ซึ่งหลายครั้งเรามองเฉพาะในระดับมหภาคว่าโครงสร้างประชากรและโครงสร้างแรงงานควรเป็นอย่างไรเท่านั้น **แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์รวมจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาทั้ง 2 ระดับควบคู่กัน**

ในระดับมหภาค สศช. ได้ศึกษาและพบปัญหาหลายเรื่อง ซึ่งเป็นความท้าทายทั้งในเรื่องโครงสร้างของประชากรไทย การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ที่คนวัยทำงานมีปริมาณน้อยลง แรงงานมีทักษะไม่ตรงกับความต้องการ ขณะที่บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตเป็นไปอย่างรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติกว่าเดิมมาก เห็นได้ชัดจากเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกระทบวิถีชีวิต รวมถึงรูปแบบการทำงานของทุกคน การเปลี่ยนแปลงทางด้าน

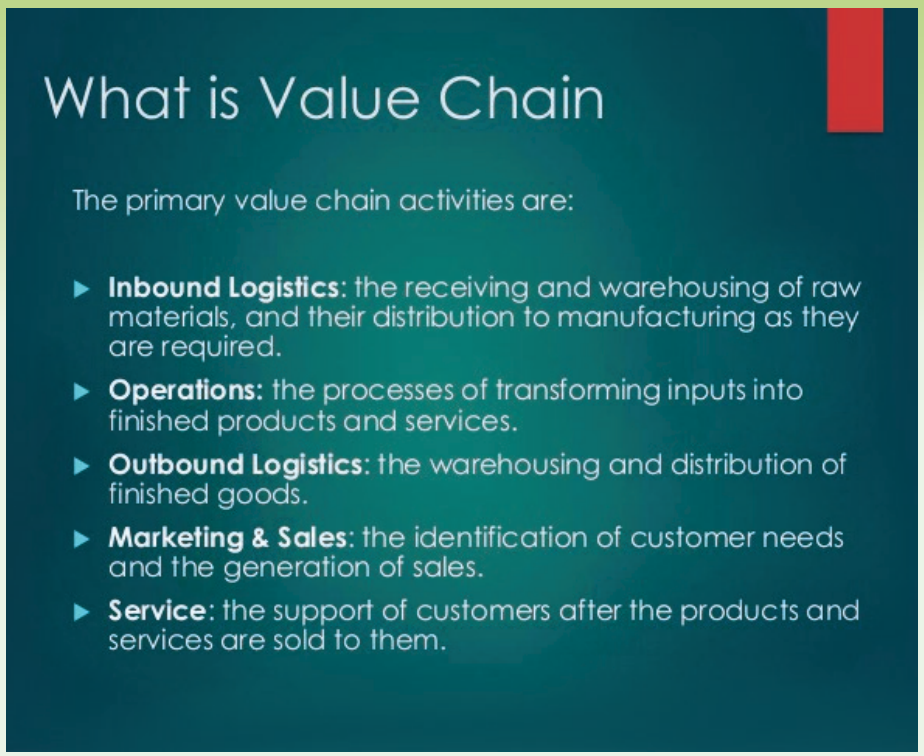

เทคโนโลยีในช่วง 5 ปีข้างหน้าจะเร็วกว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมามาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิธีการทำงานของแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในหลายมิติ เมื่อก่อนห่วงโซ่การผลิต (Value Chain) ในประเทศไทยที่เราคุ้นชิน ใช้กระบวนการผลิตของภาคอุตสาหกรรมเป็นตัวตั้ง แต่**วันนี้ไทยอยู่ใน Value Chain ของภูมิภาคและของโลก และในอนาคต Value Chain นั้นจะไม่ใช่กระบวนการผลิตแต่เพียงอย่างเดียว**

เทคโนโลยีเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม... คนไทยต้องเก่งขึ้น

ภาคบริการสมัยใหม่ (Modern Service) เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในแต่ละขั้นตอนการผลิต เช่น การออกแบบ การวิจัย และพัฒนา ตลอดจนการบริการหลังการขาย เมื่อก่อนเราซื้อรถ เราได้แต่ตัวรถมา แต่ตอนนี้จะได้รับบริการหลังการขายมา 3 - 5 ปีด้วย บริการเหล่านี้เข้าไปอยู่ใน Value Chain ตลอดทั้งกระบวนการ แต่เดิมคนไทยเป็นกำลังแรงงานสำคัญที่อยู่ในกระบวนการผลิตในส่วนกระบวนการประกอบชิ้นส่วน (Assembly) แต่วันนี้ระบบอัตโนมัติ (Automation) และเทคโนโลยีได้เข้ามาแทนที่ **แม้ว่าเรายังอยู่ใน Global Value Chain แต่ลักษณะของ Value Chain กำลังเปลี่ยนแปลงไป ภาคบริการมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งจะเชื่อมโยงถึงโครงสร้างของแรงงานไทยที่จะต้องเปลี่ยน** เรื่องนี้เป็น**ตัวอย่างแรก**

ตัวอย่างที่สอง คือ **สังคมผู้สูงอายุ** งานจาก สศช. หลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าในอนาคตคนไทย 1 คน จะต้องเลี้ยงดูคนรอบข้างมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวขึ้นและเด็กที่กำลังจะเกิด ฉะนั้นภาระที่ตกอยู่กับคนในวัยทำงานจะสูงขึ้น จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า**คนไทยจะต้องหารายได้มากขึ้น จึงจะสามารถดูแลผู้สูงอายุ และเด็กที่จะเกิดมาได้** หรือแม้แต่ผู้ที่ไม่ได้มีภาระทางตรงที่ต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุในครอบครัว ก็จะมีภาระทางภาษีที่จะต้องจ่ายในระบบการดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น **ในโครงสร้างแบบนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยต้องเก่งขึ้น หรือมีผลิตภาพ (Productivity) ที่สูงขึ้น คนไทยจึงจะมีรายได้เพิ่มขึ้น** เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ต้องดูแลทั้งตัวเอง ครอบครัว และสังคม ซึ่งเรื่องนี้จะมีนัยต่อโครงสร้างประชากรของประเทศไทย เป็นความท้าทายที่สำคัญ

ยกระดับศักยภาพแรงงาน เพื่อเพิ่มผลิตภาพ

ถ้ามองว่าอีก 5 ปีข้างหน้า โลกจะเปลี่ยนเร็วกว่าใน 5 ปีที่ผ่านมามาก การ Transform เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในอนาคตต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนมากกว่าจะทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ประเทศไทยมีแรงงานประมาณ 38 ล้านคน 1 ใน 3 เป็นแรงงานภาคเกษตรที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานสูงอายุ ซึ่งที่ผ่านมาผลผลิตต่อไร่ในภาคเกษตรของไทยค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่พัฒนาเรื่องนี้อย่างรวดเร็ว **โจทย์ใหญ่ คือ ถ้าภาคการผลิตที่แรงงานส่วนใหญ่ไม่สามารถเพิ่มผลิตภาพได้ รายได้ของประชากรแต่ละคนจะเพิ่มขึ้นได้อย่างไร**

การแก้ปัญหาเรื่องคนในภาพใหญ่ต้องมองไปข้างหน้าในลักษณะที่เป็นองค์รวม แต่ขณะนี้เราติดกับดักการมองปัญหาแบบเดิม ๆ เช่น มหาวิทยาลัยผลิตคนไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานแต่บัณฑิตใหม่มีเพียงประมาณปีละ 3 แสนคน ในขณะที่ไทยมีแรงงานอยู่กว่า 38 ล้านคน ที่ทักษะของเขากำลังจะล้าสมัยเพราะพัฒนาการของเทคโนโลยี **เราต้องแก้ไขปัญหาเรื่องนี้อย่างรวดเร็วและจริงจัง ไม่ใช่การดำเนินการตามแผนแบบเดิมที่ค่อย ๆ ทำ แต่ต้องคิดถึงกระบวนการที่จะ Transform เพื่อให้คนไทยมีรายได้หรือผลิตภาพที่เพิ่มขึ้น**

ในอดีต Global Value Chain ใช้แรงงานอุตสาหกรรมที่มีหน้าที่หลักในห่วงโซ่การผลิต (Manufacturing Value Chain) แต่ปัจจุบันภาคบริการสมัยใหม่มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในการสร้างมูลค่าเพิ่มในทุกขั้นตอนการผลิตอุตสาหกรรม ในภาคบริการเองก็เกิด Service Value Chain ใหม่ ๆ ทั้งด้านการท่องเที่ยว การศึกษา และการสาธารณสุข **ถามว่าแรงงาน 38 ล้านคนสามารถปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทักษะที่จำเป็นที่จะตอบสนองความต้องการใหม่ได้หรือไม่** ตรงนี้เป็นโจทย์ที่เราอาจไม่ค่อยได้คำนึงถึง มุ่งสนใจแต่การผลิตบัณฑิตใหม่ปีละ 3 แสนคน จึงติดกับดักตรงนั้น

สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทย... พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

มองไปข้างหน้า นอกจากการเปลี่ยนแปลงที่เราคาดเดาได้ เช่นเรื่อง Automation และเทคโนโลยีที่จะเข้ามาทดแทนคนเพิ่มมากขึ้น ยังมีความเสี่ยงที่เราคาดเดาไม่ได้อีก โดยเฉพาะเรื่องโลกร้อน ซึ่งกำลังรุนแรงขึ้นและส่งผลกระทบกับหลายภาคส่วน ในบริบทเช่นนี้ คนไทยจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ทั้งภัยพิบัติน้ำท่วม ไฟไหม้ ไฟป่า หรือหมอกควันที่เพิ่มมากขึ้น โยงมากระทบกับเรื่องการท่องเที่ยวและเรื่องอื่น ๆ ที่ทำให้แหล่งรายได้ของไทยหายไป แรงงานภาคเกษตรจะอ่อนไหวต่อภาวะโลกร้อนมากที่สุด มีโอกาสสูงที่จะเกิดโรคพืชและโรคสัตว์ใหม่ ๆ ทำให้ผลผลิตต่อไร่ลดลง หรือพืชเศรษฐกิจอาจจะหายไปเลยก็ได้ คำถามสำคัญคือ **แรงงานไทยมีภูมิคุ้มกันที่จะช่วยให้เผชิญกับความเสี่ยงใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ซึ่งภูมิคุ้มกันมีหลากหลายมิติ ทั้งเรื่องความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับอาชีพใหม่ ทักษะใหม่ เมื่อเกิดภาวะโลกร้อน วิถีชีวิตเดิมของเกษตรกรจะได้รับผลกระทบจะสามารถปรับตัวได้หรือไม่**

เรื่องภูมิคุ้มกันนี้เชื่อมโยงไปถึงฐานะทางการเงิน การมีเงินออมที่เพียงพอจะรองรับความเสี่ยงใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ ปัจจุบันหนี้ครัวเรือนของไทยเพิ่มขึ้นเร็วมาก ทำให้ฐานะการเงินของครัวเรือนเปราะบางและอ่อนไหว เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดและมีผลกระทบกับวิถีชีวิตและอาชีพ ทำให้คนไทยจำนวนไม่น้อยติดลงไปในกับดักหนี้ และออกจากวงจรหนี้ไม่ได้ เรื่องนี้เป็นโจทย์ระดับมหภาคที่ต้องช่วยกันคิด ว่าจะสร้างภูมิคุ้มกัน และสร้าง Safety Net ให้กับคนไทยในอนาคตอย่างไร ซึ่งต้องยอมรับว่า ระบบ Safety Net ของภาครัฐ มีข้อจำกัดหลายอย่าง **ปัจจุบันเฉพาะคนที่เป็นลูกจ้างในระบบเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงระบบประกันสังคมได้ง่าย** ในระยะยาว ยังมี**ความท้าทายเรื่องความยั่งยืนของระบบประกันสังคมว่าจะสามารถรองรับรายจ่ายและความเสี่ยงที่เพิ่มมากขึ้นได้หรือไม่** โจทย์เรื่องนี้เป็นโจทย์ใหญ่ที่กำลังเกิดขึ้นเร็ว ตอกย้ำเรื่องความเร่งด่วนในการ Transform

ปรับน้ำหนักจากการให้ความรู้มาเป็นการสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ถ้าพิจารณาระดับปัจเจกที่เอาคนไทยแต่ละคนเป็นตัวตั้ง เราต้องเร่งพัฒนาทักษะสำคัญ ๆ แก่คนไทยให้สามารถรับมือกับโลกยุคใหม่ได้อย่างน้อย 4 เรื่อง

ทักษะแรก คือ **ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต** ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้ล้าสมัยเร็วมาก และความรู้รูปแบบเดิมอาจไม่เท่าทันกับบริบทของโลกใหม่ ความสามารถในการต่อยอดความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับอนาคต **ทำอย่างไรจะให้คนไทยยุคใหม่และคนไทยที่อยู่ในวัยทำงานมีทักษะในการต่อยอดความรู้เดิม เรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ ให้สามารถเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นได้** วันนี้เด็กญี่ปุ่นต้องเรียนรู้ทักษะการเขียนโปรแกรม (Coding) ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญในอนาคต ในขณะที่ทักษะการพิมพ์ดีดอาจไม่จำเป็น เพราะเราสามารถสั่งให้พิมพ์ตามที่พูดได้ ปัจจุบันมีกลไกหรือ Software ที่จะช่วยให้เรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเองมากมาย

ที่ผ่านมาเราให้ความสำคัญว่าต้องมีปริญญาจึงจะเข้าทำงานได้ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับทักษะการเรียนรู้ คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาทักษะการหาความรู้ใหม่ ๆ ค่อนข้างน้อย เพราะระบบการเรียนการสอนของไทยไม่ได้เน้นการสร้างทักษะการเรียนรู้แต่จะเน้นการใส่องค์ความรู้เข้าไปในตัวเด็ก **จากนี้ไปจะต้องปรับน้ำหนักจากเดิมที่เน้นการให้องค์ความรู้มาเป็นพัฒนาทักษะการเรียนรู้ รวมทั้งต้องมีทักษะชีวิตด้านอื่น ๆ ที่คนรุ่นใหม่จำเป็นต้องมี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีขึ้น** เพราะเราจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่หลากหลายมากขึ้น

พัฒนาทักษะการวางแผนด้านการเงินให้เป็นทักษะชีวิต

ทักษะที่สอง คือ**ทักษะการวางแผนด้านการเงิน** ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่หลายประเทศให้ความสำคัญ ต้องให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าใจการวางแผนทางการเงิน คนไทยยังมีระดับความรู้ทางการเงินน้อยมาก จึงยังต้องเผชิญกับปัญหาหนี้ครัวเรือนและปัญหาการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตอย่างไม่มีวินัย ดังนั้น **จำเป็นที่คนไทยทุกวัยจะต้องมีทักษะชีวิตด้านการวางแผนทางการเงินเพื่อให้สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองได้** ไม่เพียงแค่คนในวัยกำลังศึกษา รวมถึงคนในวัยทำงาน หรือแม้กระทั่งวัยใกล้เกษียณ ปัจจุบันกลไกการพัฒนาคนจะจำกัดอยู่ในระบบการศึกษาทางการเท่านั้น เมื่อพ้นระบบการศึกษาออกไป ไม่มีกลไกอื่นที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิต **มีคนไทยจำนวนน้อยมากที่สามารถพัฒนาทักษะชีวิตได้ด้วยตนเอง**

กระบวนการส่งผ่านค่านิยม คุณค่าของชีวิต

ทักษะที่สาม คือ**ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม** ในโลกยุคใหม่การเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารและกระบวนการรับสารทำให้คนให้ความสำคัญกับตัวเองมากกว่าสังคมส่วนรวม ซึ่งในความเป็นจริงทุกคนเชื่อมโยงกันหมด มักพูดกันว่า ปัจจุบันคนไม่มีวินัย ไม่เคารพสิทธิของคนอื่น เอาตัวเองเป็นที่ตั้งและคิดถึงแต่ตัวเอง ทำให้เกิดปัญหา นอกจากนี้เรามี “ครอบครัวแหว่งกลาง” อยู่มากในต่างจังหวัด พ่อแม่มาทำงานในเมือง ลูกอยู่กับปู่ย่าตายาย ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการส่งผ่านค่านิยมคุณค่าของชีวิต เรื่องของวินัยและคุณธรรมที่สำคัญ ๆ หายไป ในขณะที่โลกข้างหน้า เรื่องเหล่านี้จะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น **โลกที่ทุกคนคำนึงถึงแต่ตนเองไม่สามารถทำให้สังคมเป็นสังคมที่อยู่กันแบบเอื้ออาทร ช่วยดูแลซึ่งกันและกัน และไม่สามารถรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นได้**

นอกจากนี้ **ค่านิยมที่เป็นคุณธรรมสากล** เช่น การตั้งใจทำงาน ความเพียร ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิของผู้อื่น หน้าที่พลเมืองที่พึงกระทำ **เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีภูมิต้านทาน ช่วยให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันและก้าวไปข้างหน้าพร้อมกันในบริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงในอนาคต** สังคมไทยต้องให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้ ไม่เช่นนั้นปัญหาหลายอย่างจะแก้ไขยากมาก และ**โจทย์สำคัญคือจะทำอย่างไรให้คนไทยรุ่นใหม่มีศักยภาพ และมีคุณธรรมด้วย**

สร้างภูมิคุ้มกันด้านจิตใจ... รับมือกับการเปลี่ยนแปลง

ทักษะที่สี่ คือ **คนในโลกยุคใหม่ต้องมีภูมิคุ้มกันด้านจิตใจที่ดี** ต้องมีภูมิต้านทานภายในเพราะจะต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงขึ้น ต้องเผชิญกับสิ่งยั่วยุมากขึ้น วันนี้เราพูดกันเรื่องปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในอนาคต การทำการตลาดเพื่อขายสินค้าต่าง ๆ จะสามารถปรับให้เหมาะกับแต่ละบุคคล (Tailor) ได้ ถ้าเราไม่มีภูมิต้านทานด้านจิตใจที่ดี โอกาสที่เราจะตกเป็นเหยื่อจะมีมากขึ้น ในโลกที่มีการแข่งขันสูงและความเป็นส่วนตัวของคนมีน้อยลง ภูมิต้านทานและภูมิคุ้มกันด้านจิตใจเป็นเรื่องที่สำคัญ สถาบันการศึกษาของโลกหลายแห่ง หันมาเน้นเรื่องการฝึกสติ ภาวนา บางแห่งกำหนดเป็นวิชาบังคับ ขณะที่**ประเทศไทย แม้เป็นเมืองพุทธแต่กลับมองข้ามลืมความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันภายใน**

ถ้าเอาคนไทยเป็นตัวตั้งและมองว่าเราอยากเห็นคุณลักษณะของคนไทยเป็นอย่างไรในอนาคต ภาพที่เห็นคือ **คนไทยต้องมีทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต** และมีทักษะชีวิตด้านอื่น ๆ อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะทักษะด้านการบริหารจัดการเงิน ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การบริหารตนเอง การมีวินัย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้งทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างภูมิต้านทานด้านจิตใจ ความท้าทายคือ **ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง เราจะรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างไร** จะผลักดันให้เรื่องนี้เป็นวาระที่สังคมทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญและความเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว **กระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เท่าทันต่อบริบทของโลกต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดในการแก้ไขปัญหา และการจัดลำดับความสำคัญที่เหมาะสม**

เปลี่ยนวิธีคิดให้เท่าทัน... แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนไทย

กระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เท่าทันต่อบริบทของโลกต้องเริ่มจาก**การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดในการแก้ไขปัญหา**โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม โลกของเรามีเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และปฏิเสธไม่ได้ว่า **คนที่มีฐานะดีกว่าย่อมมีโอกาสมากกว่าในการสนับสนุนบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาที่ดี และได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตที่เท่าทันกับบริบทของโลก ทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคมยิ่งกว้างมากขึ้น** ทุกวันนี้คนที่มีฐานะดีมักส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนนานาชาติเพื่อเตรียมพร้อมให้ลูกเป็นพลเมืองของโลก ไม่ใช่เพียงพลเมืองของประเทศ เพราะเชื่อว่าทักษะและความรู้ที่จะได้รับจะสามารถเท่าทันพลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และเพิ่มโอกาสเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก

ความพยายามที่จะลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทำให้เกิดโครงการตัวอย่างที่ตอบโจทย์และสร้างความเปลี่ยนแปลง เช่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เป็นโครงการที่แก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด **การศึกษาคือช่องทางเดียวที่จะช่วยยกระดับฐานะทางสังคมของคนให้สูงขึ้น** แต่ปัจจุบันความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีมากขึ้นทำให้คนระดับล่างไม่มีโอกาสหรือมีโอกาสน้อยมากที่จะขยับฐานะทางสังคมขึ้นมาได้ **การจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ถือเป็นเรื่องสำคัญในอันดับแรก ๆ ของประเทศ จึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการสนับสนุน**

ประการที่สอง คือ **ต้องเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนในระดับอุดมศึกษา** แบบเดิมที่เน้นการผลิตบัณฑิตก่อให้เกิดปัญหาจำนวนที่นั่งเรียนมีมากกว่าคนที่เข้ามาเรียน เพราะเด็กเกิดน้อยลง มหาวิทยาลัยควรหันมาสนใจการเพิ่มศักยภาพของแรงงาน 38 ล้านคนที่มีอยู่แล้วในตลาดแรงงาน เพื่อพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เริ่มด้วยการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ได้ปริญญามาเป็นระบบหลักสูตรการศึกษารายวิชามากขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะให้คนมีช่องทางในการเรียนรู้ผ่านระบบแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประการสาม คือ **หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเปลี่ยนวิธีคิด** เช่น กระทรวงแรงงาน ที่ผ่านมาอาจให้ความสำคัญกับเรื่องสวัสดิการแรงงานเป็นหลัก ควรหันมาเน้นการพัฒนาทักษะแรงงานให้เท่าทัน **โดยสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายพันธมิตร สร้างระบบนิเวศให้เกิดการพัฒนาแรงงานอย่างจริงจัง เปลี่ยนบทบาทจากผู้ดำเนินการเข้ามาเป็นผู้ผลักดันให้เกิด** โดยอาจตั้งเป้าหมายในการพัฒนาแรงงานที่มีอยู่แล้วครึ่งหนึ่งผ่านการสนับสนุนเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดึงหน่วยงานที่มีศักยภาพเข้ามาเป็นภาคีในการร่วมกันพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในกระบวนการรูปแบบใหม่ที่ต่างจากวิธีการทำงานแบบเดิม ๆ ให้ได้ภายใน 3 - 5 ปี ซึ่งแน่นอนว่าไม่มีอะไรสมบูรณ์ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ต้องเริ่มคิดเริ่มทำในลักษณะที่หวังผลอย่างจริงจัง

สร้างแรงจูงใจที่จะเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ **จะต้องจัดแรงจูงใจ (Incentive) ในสังคมให้ถูกต้อง เพื่อช่วยให้เกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง** ประเทศไทยมีนักวิชาการด้านแรงงานและด้านการศึกษาจำนวนมากที่ศึกษาเรื่องนี้ แต่ทำอย่างไรให้เกิดการปฏิบัติจริง มีบางแนวทางที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เช่น กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ให้ Incentive แก่นักเรียนอาชีวะในการผ่อนชำระค่าเล่าเรียนครึ่งหนึ่ง หรือคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ถูก เพื่อสร้างแรงจูงใจให้มาเรียนสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้น

การกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีได้เงินเดือน 15,000 บาท อาจจะไม่ใช่ Incentive ที่ถูกต้องนัก **เพราะเป็นการเรียนเพื่อให้ได้ปริญญาตรีในสาขาที่อาจมีคุณค่าเพิ่ม (Value added) ต่ำ หรือผลิตภาพ (Productivity) ในระยะยาวต่ำ** ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรต้องพิจารณาแรงจูงใจ โดยเฉพาะเรื่องค่าแรงขั้นต่ำ และต้นทุนทางการศึกษา ว่าสร้างแรงจูงใจในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่

เปิดเสรีเพื่อรับผู้มีคุณวุฒิตรงสาขา

ในหลายเรื่องอาจพิจารณายกเลิกกฎข้อบังคับที่เข้มงวดเกินไป เพื่อสามารถดำเนินการได้อย่างเสรีและคล่องตัวมากขึ้น เช่น ข้อบังคับที่ว่าผู้สำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ ถ้าต้องการเป็นครูสอนวิทยาศาสตร์ ต้องได้รับการฝึกอบรมวิธีการสอนก่อนเป็นเวลา 1 ปี ผู้ที่จะเป็นครูอาชีวะต้องเข้ารับการฝึกอบรมครูเช่นกัน ซึ่งคำถามคือ ถ้าเขามีใจอยากจะทำ และเราขาดแคลนครูด้านนั้น สมควรที่จะเปิดเสรีให้มากขึ้นเพื่อให้ได้ผู้มีคุณวุฒิตรงสาขาเข้ามาปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ ถ้าต้องการแก้ไขปัญหาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เราต้องกล้าที่จะทบทวนยกเลิกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัด ซึ่งการทำงานด้วยวิธีเดิมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปจะไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น

ถ้าเราเห็นตรงกันว่า 5 ปีข้างหน้าจะเปลี่ยนเร็วกว่า 5 ปีที่ผ่านมามาก ถ้าเราไม่เร่งทำตั้งแต่วันนี้ ผ่านไป 5 ปี จะยิ่งเปลี่ยนยาก รัฐบาลจะต้องมีภาระด้านงบประมาณในการดูแลเลี้ยงดูผู้มีอายุยืนยาวในสังคมผู้สูงอายุ เมื่อคนอายุมากขึ้นยิ่งเปลี่ยนและใช้ชีวิตยากขึ้น **ทุกภาคส่วนที่มีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรทบทวนเรื่องโครงสร้าง Incentive หรือแรงจูงใจต่าง ๆ** ตั้งแต่วัยศึกษาถึงวัยทำงาน รวมทั้งกระบวนการที่เกี่ยวกับการพัฒนาคนว่ามีกฎเกณฑ์กติกาอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรค

Sandbox... การทดลองนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ในปัจจุบัน

ในการแก้ไขปัญหาอาจจะใช้แนวทางเปิดเสรีให้คนที่อยากทำได้ทำ และต่อยอดความคิดได้ ธนาคารแห่งประเทศไทยใช้แนวคิด Sandbox เพื่อทดลองความคิดหรือนวัตกรรมใหม่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ผ่อนปรนเป็นพิเศษ สามารถนำบทเรียนเรื่องนี้ไปใช้กับหน่วยงานอื่นได้ ไม่ต้องรอให้ความคิดตกผลึก แล้วจึงไปวางแผนในภาพใหญ่แล้วค่อยของบประมาณ มีแนวคิด Sandbox จำนวนมากที่เราอาจจะอยากทดลอง ใครที่มีความคิดดี ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาแรงงาน การพัฒนาการศึกษา หรือการทดลองหลักสูตรใหม่ ๆ สามารถเสนอเพื่อขอรับการสนับสนุน ถ้าไม่ประสบความสำเร็จไม่เป็นไร เพราะในอนาคตโลกจะมีความหลากหลายมากขึ้น ไม่มีแค่หนึ่งทางออกที่จะตอบโจทย์ทุกข้อได้

การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ก็เช่นกัน ไม่ได้มีทางออกทางเดียว ขึ้นอยู่กับจุดเริ่มต้นของแต่ละคน พื้นฐานการศึกษาเป็นอย่างไร โอกาสในอนาคตที่ต้องการคืออะไร สามารถมี Sandbox หลายรูปแบบ หัวใจคือ **ทำอย่างไรกฎเกณฑ์ที่มีอยู่จะไม่เป็นพันธนาการทำให้คนคิดต่างจากเดิมไม่ได้** ในด้านการศึกษามีกฎหมายใหม่กำหนดให้ 3 - 4 จังหวัดเป็น Sandbox หรือเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นอีก Sandbox สำคัญในการเปิดเสรีหลายเรื่อง แนวคิดเรื่อง Sandbox สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกหน่วยงานที่ต้องการทดลองแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาต่อยอดความคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ

แพลตฟอร์มใหม่ ๆ กับการพัฒนาและยกระดับทรัพยากรมนุษย์

เราอาจจะต้องคิดถึงบริบทของโลกใหม่ผ่านแพลตฟอร์ม (Platform) ต่าง ๆ ด้วย และต้องให้ความสำคัญกับการมองจากล่างขึ้นบนว่า จะมี Platform อะไร ที่สามารถใช้ในการพัฒนาและยกระดับทรัพยากรมนุษย์ได้ ในโลกยุค Sharing Economy หรือ Platform Economy คือ**เราไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของทรัพยากรเอง แต่สามารถจะใช้ประโยชน์ร่วมกันได้** เรื่องหลักสูตรการเรียนการสอน ทุกวันนี้เราสามารถที่จะเรียนหลักสูตรออนไลน์ในมหาวิทยาลัยชั้นนำของสหรัฐอเมริกาได้ ไม่ติดข้อจำกัดเรื่องจำนวนห้องเรียน จำนวนที่นั่งในมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับ Platform ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ช่วยคนที่ไม่มีทรัพยากรให้มีโอกาสมากขึ้น

อีกตัวอย่างของโลก Platform คือ **ธุรกิจ e-Commerce เราจะเข้าถึงตลาดทั่วโลก ไม่ใช่แค่ตลาดในอำเภอหรือในจังหวัดแบบเดิม** Platform มีกระบวนการที่ช่วยให้คนมั่นใจว่าถ้าสั่งสินค้าผ่าน e-Commerce แล้วจะได้สินค้าที่มีคุณภาพตามที่โฆษณา การทำงานแบบ Platform ไม่จำเป็นต้องเป็นขั้นเป็นตอนแบบเดิม แต่จะสามารถสร้าง Impact ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างเช่น Grab ช่วยให้คนไม่จำเป็นต้องมีรถ หรือคนที่มีรถสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นได้

เปลี่ยนประเทศไทยด้วยการจัดสรรแรงจูงใจให้ถูกต้อง

การขับเคลื่อนการพัฒนาคนต้องทำให้เร็วกว่าเดิม เพราะในอนาคตการเปลี่ยนแปลงจะเร็วขึ้น โจทย์สำคัญ คือต้องจัดสรรแรงจูงใจให้ถูกต้อง **กระบวนการพัฒนาคนไทยจะต้องเปลี่ยนแปลงใหญ่ ต้องยกเลิกและทบทวนอะไรที่เป็นพันธนาการที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาคนให้เท่าทันกับบริบทของโลกใหม่ได้** ตั้งแต่เรื่องเงินอุดหนุนการศึกษาที่จะต้องคิดถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Return) ควรจะอุดหนุนเด็กเล็กตั้งแต่แรกเกิดซึ่งมี Economic Return ดีกว่าแต่กลับเน้นในระดับมหาวิทยาลัย เรื่อง กยศ. ค่าแรงขั้นต่ำ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ แม้จำเป็นที่จะต้องพัฒนาโรงเรียนรูปแบบใหม่ ๆ แต่ในกระบวนการยังคงติดเงื่อนไขต่าง ๆ ถ้าจะทำให้มี Impact ต้องคิดปรับเปลี่ยนทั้งองคาพยพ เห็นได้จากตัวอย่างที่มหาวิทยาลัยดี ๆ ในต่างประเทศไม่มาตั้งที่เมืองไทยแต่ไปประเทศรอบบ้าน เพราะกฎเกณฑ์กติกาของไทยมีมาก

การปฏิรูปยกเลิกกฎเกณฑ์กติกาที่ไม่จำเป็น เพื่อสร้างแรงจูงใจถูกต้อง เป็นเรื่องที่ไม่ต้องใช้งบประมาณ ทำได้เร็ว เพียงแต่ต้องกล้าที่จะทำ กล้าที่จะเปลี่ยนวิธีคิด คำถามคือ เราจะเปลี่ยนประเทศไทยโดยการจัดสรรแรงจูงใจให้ถูกต้องอย่างไร

ให้มีการยกเลิกกฎเกณฑ์ที่ไม่จำเป็น ต้องทบทวนโดยใช้คนเป็นตัวตั้งว่า กระบวนการตั้งแต่แรกเกิดได้รับการอุดหนุนเหมาะสมเพียงพอหรือไม่ และมีอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการบิดเบือนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และไม่ส่งเสริมให้คนพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของโลก

ถ้า สศช. ทำเรื่องนี้ได้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอันยิ่งใหญ่ที่จะเป็นตัวอย่างให้กับหน่วยงานอื่น ซึ่งเมื่อเสนอแผนขึ้นมา สศช. ควรมีไม้บรรทัดเป็นหลักว่าการจัดสรรแรงจูงใจที่หน่วยงานอื่นเสนอขึ้นมาแบบนี้สมควรหรือไม่ สศช. จะมีหลักการ (Guiding Principle) ในการให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลอย่างไร

บทสรุป

ประเด็นสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย คือ ต้องทำอย่างเร่งด่วน ต้องปรับปรุงแรงจูงใจต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิตของการพัฒนาคนให้ถูกต้อง พร้อมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้คนไทยสามารถพัฒนาและยกระดับตนเองให้เท่าทันบริบทโลกยุคใหม่ได้อย่างฉับไวและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องไม่ลืมที่จะ**สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทย ด้วยการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต**ด้วย